

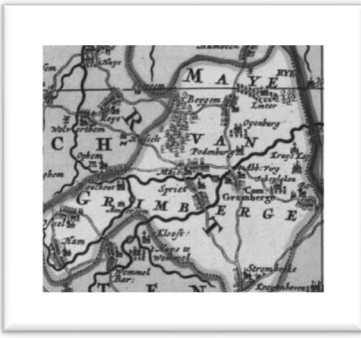

Het land van Grimbergen

van der Elst JM
Steenokkerzeel - 2016

I. KORTE GESCHIEDENIS

De streek die men in vroegere tijden, het 'land van Grimbergen' noemde behoorde tot het patrimonium der heren van Grimbergen. Naast Grimbergen (Vlaams Brabant), lagen volgende dorpen ook in deze heerlijkheid. Buggenhout, bos van Aa (Zemst), Beigem, Blaasveld, Boom, Brussegem, Elewijt, Epepegem, Heffen, Heindonk, Leest, Liezele, Londerzeel, Merchtem, Malderen, Meise, Nieuwenrode, Opstal, Ramsdonk, Rumst, St Brixius Rode, Steenhuffel en Strombeek. Na de middeleeuwse machtontplooiing van de heren van Grimbergen en de daaropvolgende confrontatie met de hertog van Neder-Lotharingen (Grimbergse oorlog), komt er op het einde van de 12^e eeuw rust in het land van Grimbergen, dat gesplitst werd in twee delen. Grimbergen zelf bleef echter gemeenschappelijk bezit en zou vanaf dan twee dorpsheren kennen.

DE GRIMBERGSE OORLOG (1142-1159).

Begin van de 12^e eeuw was het huis van Grimbergen uitgegroeid tot een machtig geslacht. Ze hadden hun rijkdom, mede door een strategische huwelijkspolitiek weten te vergaren. Zo huwde de dochter van Geraerd I van Grimbergen met Wouter I Berthout, telg uit een rijk Mechels geslacht ¹. Op een moment strekten hun eigendommen zich uit over een gebied wat later het hertogdom Brabant zou vormen.

Op het moment dat Godfried I (met de baard) door de Duitse keizer, Hendrik V, verheven werd tot hertog van Neder-Lotharingen (1106) startte een conflict tussen de hertog en de heer van Grimbergen dat jaren zou duren en uitmondde in de slag van Ransbeek ².

De graven van Leuven waren gestart met de uitbouw van een uitgestrekt vorstendom door de adel en de domeinen van de kerk aan hun gezag te onderwerpen. Zo waren de heren van Aarschot reeds buiten spel gezet. Uit de kroniek van Tongerlo blijkt echter dat er minachtend gesproken werd over Godfried van Leuven, *"want sy waren maar greven ende alsoe cleyn dat men ze niet veel en achte"*. Na de aanstelling tot hertog volgde de erkenning en huldiging door zijn leenmannen. In Brussel was de heer van Edingen samen met vele anderen trouw komen zweren aan hun opperleenheer. Wouter I Magnus (Drakenbaert), heer van Grimbergen en stichter van de abdij, had echter verstek laten gaan. De hertog zond een bode naar Grimbergen met de vraag of deze aan hem ook hulde wou brengen. Wouter weigerde en antwoorde kort maar krachtig dat *"zijn voorouders hun heerlijkheid sinds meer dan tweehonderd jaar van geen en heer hielden, ten zij van God, die boven allen is"*. Zelfs na tussenkomst van de keizer bleef Grimbergen weigeren om de hertog te erkennen. De hertog wou echter, zelfs met geweld, zijn gelijk halen en deed de kooplieden uit Grimbergen vastzetten in Brussel. Toen men weigerde om deze vrij te laten trok de heer van Grimbergen met een talrijk krijgsgeslacht tot voor de poorten van Brussel, voert al wat hij kan roven naar Grimbergen en neemt onderwege verscheidene Brabanders gevangen. Hierop beval de hertog de bezetting van de 'borcht' en om Grimbergen binnen te trekken en te verwoesten. Hij onderschatte hier echter de sterkte van de heer van Grimbergen. Om zijn positie en invloed te versterken trachtte de hertog op verschillende momenten de heren rond Grimbergen voor zich te winnen. Zo had hij in 1111 Goswin van Wemmele benoemd tot 'marescalus' van Brabant. En in 1133 schonk de hertog Bever, gedeeltelijk zijn allodium, aan de abdij van Groot-Bijgaarden. Deze toestand van wederzijdse strooptochten en verwoestingen bleef jaren duren in zoverre zelfs dat tussen Brussel en Grimbergen tot Vilvoorde niet één dorp gespaard bleef.

Na de dood van Godfried I (†1139) kwam Godfried II, die slechts 4 jaar regeerde, aan de macht. In Grimbergen was na de dood van Wouter Magnus (†1120) en zijn zoon Geraerd I (†1132) de heerlijkheid in onverdeeldheid gebleven tussen de kinderen van deze laatste met name Geraerd II en zijn zus Margareta (gehuwd met Wouter I Berthout).

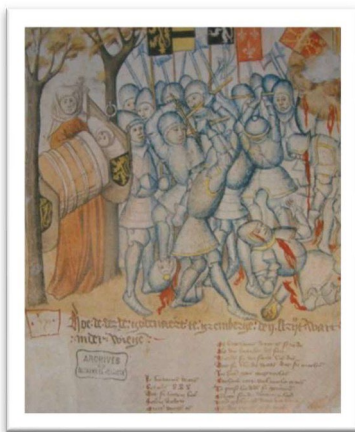
Toen Godfried II in 1142 stierf was zijn opvolger slechts 1 jaar en had deze 4 voogden (Hendrik van Diest, Geeraerd van Wesemale, Jan van Bierbeek en Aert van Wemmele). Beide heren van Grimbergen gingen niet akkoord met de gang van zaken. Ze dachten dat de oude hertog, op zijn sterfbed, hun zou aangesteld hebben als voogd, om zo een gooi naar de macht in Brabant te kunnen doen. Het moment was gekomen om zich af te scheuren van het hertogdom en ze verklaarden zich onafhankelijk. De voogden hebben nog tevergeefs getracht

om de heren van Grimbergen hulde te laten brengen.

Van beide kanten liep men te wapen en Grimbergen verzamelde op korte tijd een leger dat tweemaal zo sterk was als de krijgsbende van de hertog. Lutgarde van Salzbach, de jonge weduwe van de hertog besloot om hulp te vragen aan haar bloedverwanten. Enkel Dierick van den Elzas, de graaf van Vlaanderen, ging hier in eerste instantie in beperkte mate, op in. Het leger van de voogden trok, met de beperkte hulp van de graaf van Vlaanderen, ten strijde maar werd vlug verslagen. Graaf Dierick wou enkel nog meer troepen sturen indien de hertog zich aan hem onderwierp. Met tegenzin aanvaardden de voogden dit voorstel en een aantal dagen later stuurde de graaf van Vlaanderen een sterk leger naar Brussel. Na de aankomst van de Vlamingen hadden de heren van Grimbergen hun troepen verzameld en uitgestrekt tussen de 'borcht' van Grimbergen en Vilvoorde, in de velden van Ransbeek (tussen Neder-over-Heembeek en Grimbergen).

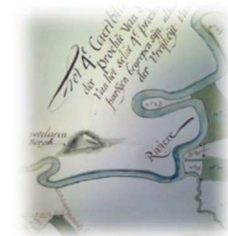
¹ Godfried Croenen, *Familie en macht, de familie Berthout en de Brabantse adel*, 2003.

² Militair jaarboek der Belgen, dl 49, pg 270 'de veldslag van Ransbeek, 1e deel, Brussel 1836.

Het leger van de hertog vertrok op 25 september 1142 en ging standplaats nemen boven Strombeek. Men had besloten om de jonge hertog liggende in zijn wieg (dux in canis) op het slagveld te brengen om de troepen aan te moedigen. Er stonden verschillende bomen bij het kwakkelhuis, op een plaats waar nu de vaart stroomt, waaronder een hoge wilg die boven het slagveld reikte. Men had de kleine prins, bloot in zijn wieg, aan de takken gehangen met de standaard van Brabant boven zijn hoofd. Deze '**slag van Ransbeek**' duurde drie dagen, maar het einde van de slag betekende geenszins het einde van het conflict. De 'borcht' van Grimbergen weerstond elke poging om deze te veroveren. De heren van Grimbergen bleven nu en dan uitvallen doen om het gezag van de hertog te ondermijnen. Ook Godfried heeft op verschillende momenten getracht om zich te verdedigen tegen Grimbergen. Zo had hij in 1147 een groot domein in de omgeving van Brussel (Boechout) geschonken aan Wouter van Craynhem. En in 1148 bouwde de hertog "Netelaer", een versterkte burcht gelegen in het veld tussen Eppegem en Vilvoorde (recht tegenover de Borcht). Deze toestand bleef duren tot de meerderjarigheid van de hertog. In 1158 was Wouter Berthout in Jerusalem

(tweede kruistocht). Een jaar later belegerde hertog Godfried III de 'Borcht' van Grimbergen en na een beleg van acht dagen werd ze op 8 oktober ingenomen en verwoest. Ook het dorp ontsnapte niet aan het geweld. De chronycke van Nederlandt zegt hierover: "*op dat selve kwam Godevaert van Lotrycke na Grimbergen ende verbernde den clooster op Sint Baefs nacht*". De reactie bleef niet uit want we lezen in dezelfde chronycke "*en doen quam Geraerdi, heer van Grimbergen, ende destrueerde ende vinck Nedlaer ende Vilvoerden*". Maar het duurde tot 1179 vooraleer we zien dat de heren van Grimbergen zich onderworpen hadden aan hun leenheer, de hertog van Brabant. Op dat moment behoren Geraerd van Grimbergen en Wouter Berthout bij de

edelen die het huwelijkscontract van hun jonge hertog (Hendrik I) met Mathilde van Boulogne goedkeuren. Zo kwam er een einde aan de macht der heren van Grimbergen. Ze werden ingeschakeld in de hertogelijke rij van feodale "**baroenen**" waarbij hun domein en macht bijkomend verbrokkeld werd door een sluwe huwelijkspolitiek. Om de heropbouw van de nieuwe vesting te verhinderen, maakte de hertog van de 'Borcht' een vrijheid met een eigen schepenbank die de '**costuymen**' (lokaal gewoonterecht) van Leuven volgde. In 1275 maakten de heren van Grimbergen een keurboek of landcharter die de rechtspraak binnen hun domein regelde. Dit landcharter zou in voege blijven tot 1556, moment waarop Willem van Oranje en Ferry de Glymes deze keure vernieuwden.

DE HEREN VAN GRIMBERGEN.

Na jaren van onverdeeldheid volgde in 1197 de erfdeling van het patrimonium der heren van Grimbergen tussen de erfgenamen van Geraerd II van Grimbergen (†1188) en Mathilde van Ninove enerzijds en de erfgenamen van Wouter I Berthout (†1178) anderzijds. Geraerd III en Aert III van Grimbergen kregen de oude kern van het patrimonium tzt het gebied tussen Schelde, Ruppel en Zenne met Grimbergen als centrum - het land van Grimbergen. Wouter II Berthout, die zich in 1183 ook heer van Grimbergen noemde, kreeg een gebied tussen Dijle en Nete, tussen grote en kleine Nete en de heerlijkheid Mechelen tussen Zenne en Dijle met Mechelen als centrum. Het land van Grimbergen op zijn beurt werd gesplitst in twee delen. De oudste tak (erfgenamen van Geeraerd III en Adelize van Buischere), verwierven de latere zogenaamde baronnie Grimbergen. Via de familie van Perwez en van Vianden komt het geslacht van Nassau in het bezit van de baronnie. De jongste tak (erfgenamen van Arnold III en Sofie van Altena), verwierf het overige deel van het patrimonium, de heerlijkheid Grimbergen genoemd. Via de geslachten van Aa, de Glymes en de Berghes kwam het in het bezit van de familie d'Oignies. In de 15^e eeuw waren de heren van Grimbergen eigenaars van 482 leenroerigheden (125 lenen van beide heren; 175 lenen - Nassau en 182 lenen - van Bergen). In 1488 werd de waterburcht van Grimbergen belegerd door Maximiliaan van Oostenrijk en in 1489 door Albert van Saksen waarbij het kasteel tot op de funderingen werd afgebroken en later herbouwd. De tweede helft van de 16^e eeuw werd overheerst door godsdiensttroebelen uitgevochten in de tachtigjarige oorlog (1568-1648). In 1577 staken de Spaans troepen de brug over het kanaal (Verbrande Brug), en in 1584 de abdij en de kerk in brand. Reeds in 1568 had Filips II het deel van Grimbergen dat toebehoorde aan Willem van Oranje geconfisqueerd. Met de schikking van 's Gravenhoge in 1609 verkreeg de oudste zoon, Filips-Willem van Oranje, trouw geleverd aan het Rooms-Katholiek geloof, zijn deel van Grimbergen terug. In 1625 werd Grimbergen verheven tot graafschap en op 23 mei 1686 tot prinsdom. In 1757 stond Willem V van Nassau zijn deel van Grimbergen af ten voordele van barones Maximilienne-Thérèse d'Oignies en stelde daarmee een einde aan de splitsing van het land van Grimbergen. Door huwelijks tenslotte kwamen deze bezittingen na 1791 aan de familie de Merode.

A. DE OUDSTE TAK – DE BARONNIE GRIMBERGEN.

OPVOLGING DER HEREN :

Geraerd III van Grimbergen († 1200) x Adelize de Buischere († 1212).

Geraerd IV van Grimbergen († Rumst 12 nov 1225) x Agnes van Beveren, dv Thomas, († 1230) .

Adelize van Grimbergen († 1248) x **Godfried van Perwez** († 1257).

(zv Willem van Perwez, natuurlijke zoon van hertog Godfried III van Brabant).

Maria van Perwez († 1289), dv Godfried, x **Filips I van Vianden** († 1273).

Godfried I van Vianden († 1312) x Aleyde van Oudenaarde († 1305) xx Lutgarde de Ligny.

In 1289 hypothekeerde Godfried zijn eigendommen in het land van Grimbergen met een erfelijke leenrente van 100 schellingen lovens en 50 cappuynen en dit ten voordele van Dierick de Lose, poorter van Brussel ³.

Zijn nazaten behielden deze leenrente tot in 1502 wanneer Robbrecht van Malsene (zv. Aert en Jouff Ermengard de Lose) ze op 9 april van dat jaar verkocht aan Mr Symon Longin ⁴. In 1606 zal Willem Longin (zv. Antoon en Jouffr Catharina van Steelandt) deze rente verkopen aan Hr Jacques de Berghes, baron en heer van Grimbergen ⁵. In 1647 tenslotte kwam ze terug in handen van de Prins van Oranje, (nazaat van Godfried van Vianden) ⁶.

ex 1

Hendrik van Vianden, heer van Grimbergen (cit 1326).

Geraerd van Vianden, heer van Grimbergen (cit 1326, 1327) ⁷.

Ook Godevaert en Lodewijk van Vianden laten in 1327 hun deel in de heerlijkheid van Grimbergen aan hun broer Geraerd (akte opgemaakt te Brussel “*op Coudenbergh in ons shertogenhoff des goensdaeghs na sheilighs cruysdag in mei*” a° 1327).

Filips II van Vianden, (q^d 1326) heer van Grimbergen xx Lucia van Neuerburg.

Hendrik II van Vianden († 1354), heer van Grimbergen (1350).

(zv Filips II van Vianen en Lucia van Neuerburg).

Maria van Vianden († okt 1400) x (1348) **Simon III van Spanheim**.

(dv Hendrik II van Vianden).

Erfde in 1355 het land van Grimbergen ⁸. In 1392 verpachtte Simon van Spanheim hun deel van het land van Grimbergen aan zijn zwager en neef Jan III van Aa, heer van Gruuthuse en Agnes de Mortaigne ⁹ (zoon van Jan II van Aa, heer van Grimbergen en Isabella de Looz).

Elisabeth van Spanheim (° ca 1365, † Kreuzenach sept 1417).

x Robbrecht, hertog van Beieren † 1395), xx Dierick, graaf van der Marck († 1412).

Engelbert I van Nassau-Dillenburg (° ca 1380 † Breda 3 mei 1442).

(zoon van Jan I van Nassau en Margareta van der Marck, kleinzoon van Otto II van Nassau en Adelheid van Vianden, dochter van Filips II van Vianden en Lucia van Neuerburg).

In 1417 erfde Engelbert van Nassau de Baronnie Grimbergen van zijn bloedverwante Elisabeth van Spanheim.

x (1405) Johanna van Polanen, erfvrouw van Breda ° 10 januari 1392 † 14 mei 1445.

Jan IV van Nassau-Dillenburg (° 1 augustus 1410 † Dillenburg 3 februari 1475).

heer van Grimbergen (leenverhef 6 mei 1442).

x (7 februari 1440) Maria van Loon-Heinsberg ° 1424 † 20 mei 1502.

Engelbert II van Nassau-Dillenburg (° Breda 17 mei 1451 † Brussel 31 mei 1504),

heer van Grimbergen (leenverhef 5 nov 1481)

In 1504 ging Grimbergen over op Hendrik van Nassau, de zoon van zijn broer Jan V van Nassau.

Hendrik III van Nassau-Dillenburg (° Siegen 12/1/1483 † Breda 14/9/1538),

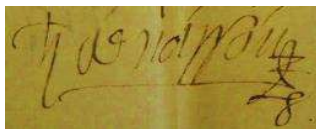
(zv Jan V van Nassau en Elisabeth van Hessen-Marting).

heer van Grimbergen (leenverhef 18 juni 1504).

x (1505) Louise Francisca van Savoye.

xx (1515) Claudia van Challon ° 1498 † Diest 31/8/1521.

xxx (1524) Mencie de Mendoza.

ex 2

Godfried van Vianden
heer van Grimbergen
1285

Maria van Vianden
Vrouw van Grimbergen
† 1400

Engelbert I van Nassau
9 januari 1412

³ AR Brussel, familiearchief de Merode Westerloo, VM 392, kopij door Jacques de Gouy (7 november 1606), van de constitutiebrieft dd. “feria tertia post Gertrudis virginis anno 1289”.

⁴ AR Brussel, familiearchief de Merode Westerloo, LA 112, verkoopakte ten voordele van Hr Jacques de Berghes, 7 november 1606.

⁵ AR Brussel, familiearchief de Merode Westerloo, VM 1413, leenboek “besondere leenen”, vanaf 1543, folio 29.

⁶ AR Brussel, familiearchief de Merode Westerloo, A 771, cijsboek van Grimbergen “besunder ende gemeyne”, a° 1647.

⁷ AR Brussel, familiearchief de Merode Westerloo, LA 1589III, “dat een edelman onse neve Henrick grave van Vianen ende heer van Grymbergen ende droech op in ons hand tot Gheraerts behoef sijns brueders alle dat goet dat behoort ten heerscape van Grymbergen..” – St Lucasdage a° 1326.

⁸ AR Brussel, familiearchief de Merode Westerloo, LA 1589III, akte 1 mei 1355.

⁹ AR Brussel, familiearchief de Merode Westerloo, B 584, akte a° 1392.

René van Challon (° Breda 5/2/1519 † St Dizier 18/7/1544), heer van Grimbergen (cit 1536).

Op 14 juli 1536 deed ridder Carel de Carondelet leenverhef voor het land van Grimbergen in naam van de minderjarige René van Challon. Na zijn dood gingen zijn goederen over op zijn neef Willem van Nassau, zoon van Willem de Rijke en Juliana Stolberg.

Willem van Nassau - de Zwijger, prins van Oranje (° Dillenburg 24 april 1533 † Delft 10 juli 1584).
x (Büren 8 juli 1551) Anna van Egmont ° Grave 1533 † Breda 24 maart 1558.

Gezien zijn leeftijd deed ridder Jan de Merode op 23 januari 1545 leenverhef in naam van Willem van Nassau.

Confiscatie van alle bezittingen van Nassau in de Zuidelijk Nederlanden (opstand tegen Filips II).

Als gevolg van de tachtigjarige oorlog werd Grimbergen (baronnie) in 1572 een eerste maal, na de vlucht van de prins van Oranje naar de Noordelijke Nederlanden, door de Spanjaarden geconfisqueerd. In 1577 werd Willem in zijn recht hersteld. In de periode tussen 1577 en 1585 werden onze streken regelmatig geplunderd en verwoest werden door voorbijtrekkende troepen. Getuige hiervan is een lijst, in de schepenbank, van inwoners van Grimbergen, Meise, Beigem en Strombeek die bescherming ('sauvegarde') vroegen. Deze aanvragen starten op 5 maart 1582 en gaan tot november van het volgende jaar.

Tweede confiscatie van de bezittingen van Nassau (1585-1599), beheer door drossaard Anthoon Longin.

In 1599 werd de baronnie gerestitueerd aan prins Filips Willem van Nassau.

Filips Willem van Nassau, graaf van Buren (° Büren 19/12/1554 † Brussel 20/2/1618),
heer van Grimbergen (leenverhef 30 juni 1604).

x (24 november 1606) Eleonore van Bourbon.

Maurits van Nassau (° Dillenburg 14/11/1567 † Den Haag 23/4/1625),

heer van Grimbergen (leenverhef 10 maart 1618).

(zoon van Willem van Oranje en zijn tweede vrouw Anna van Saksen. Leenverhef gebeurde in 1618 door Jan de Hertoghe, heer van Fauquemont).

Derde Confiscatie (1621).

Na het Twaalfjarig bestand in 1621 en de hervatting van de vijandelijkheden werden de Brabantse goederen, waaronder Grimbergen, opnieuw door de Spanjaarden geconfisqueerd. Ze werden door Infante Isabella in 1625 geschonken aan een katholieke tak van de Nassaus met name Jan van Nassau-Siegen.

Jan VIII van Nassau-Siegen (° Dillenburg 29/9/1583 † Renaix 27/7/1638).

heer van Grimbergen (patentbrief van Infante Isabella 28 november 1626).

(zoon van Jan VII van Nassau-Siegen, kleinzoon van Jan VI en achterkleinzoon van Willem van Nassau 'de Rijke').

x (Brussel 13/8/1618) Ernestine Yolande van Lamoraal, prinses van Ligne ° 2/11/1594 † 4/6/1668.

Jan Frans Desire van Nassau-Siegen (° Nozeroy 28/7/1627 † Roermond 17/12/1699)

heer van Grimbergen (leenverhef 5 april 1645), tot de vrede van Munster (1648).

x (1651) Johanna Claudia van Königsegg-Rotenfels-Aulendorf.

xx (1665) Eleonore Sophie van Baden-Baden.

xxx (1669) Isabella Clara du Puget de la Serre.

Na de vrede van Munster in 1648 gingen de bezittingen terug naar de Oranjes, met name Willem II van Nassau, stadhouder van Holland.

Willem II van Nassau (° Den Haag 27/5/1626 † Den Haag 6/11/1650)

(zoon van Frederik Hendrik van Nassau en Amalia van Solms, kleinzoon van Willem van Oranje en Louise de Coligny)

x (London 12/5/1641) Maria Henriette Stuart van Engeland ° 4/11/1631 † 24/12/1660.

Willem III van Nassau (° Den Haag 14/11/ 1650 † Kensington palace 19/3/1702)

Koning van Engeland, heer van Grimbergen (leenverhef door zijn moeder op 11 maart 1651)

x (London 14/11/1677) Maria Stuart ° 30/4/1662 † 28/12/1694.

Vierde confiscatie (1702-1706).

Als gevolg van de Spaanse successie-oorlog (na het overlijden van Karel II van Spanje), werd Grimbergen tussen 1702 en 1706 geconfisceerd door de Lodewijk XIV, de Franse Koning, en kandidaat voor de Spaanse troon.

Jan Willem Friso van Nassau-Dietz (° Dessau 4/8/1687 † Strijensas 14/7/1711)

Heer van Grimbergen (leenverhef door zijn moeder op 23 augustus 1706).

(zoon van Hendrik Casimir van Nassau-Dietz en Hendrietta Amelia van Anhalt-Dessau; kleinzoon van Willem-Frederik van Nassau-Dietz en Albertine Agnes van Nassau, dochter van Frederik Hendrik van Nassau en Amalia van Solms).

x (Kassel 26 april 1709) Maria van Hessen-Kassel ° 1688 † 1765.

Willem IV Karel Hendrik Friso van Nassau (° Leeuwarden 1/9/1711 † Den Haag 22/10/1751)

Heer van Grimbergen (cit 1730), (zoon van Jan Willem Friso en Maria Louise van Hessen-Kassel)

x (London 25/3/1734) Anna van Hannover, prinses van Groot-Britannië

° Hannover 2/11/1709 † Den Haag 12/1/1759.

Willem van Oranje-Nassau
heer van Grimbergen

Willem II van Nassau
heer van Grimbergen

Willem V Batavus van Nassau (° 'sGravenhage 8/3/1748 † Brunswijk 9/4/1806)

Heer van Grimbergen (leenverhef door zijn moeder op 13 december 1752).

x (Berlijn 4/10/1767).

Frederika Wilhelmina van Pruisen ° Berlijn 7/8/1751 † Paleis Het Loo 9/6/1820.

Op 5 februari 1757 verkocht deze voor 20000 gulden de baronnie aan Maximilienne Thérèse d'Oignies, hertogin van Croy, die reeds de andere helft van het land van Grimbergen in eigendom had (leenverhef 28 februari 1757).

RENTMEESTERS EN STADHOUDERS:

Jan Bruylants (1419-1420)

Hendrik Fraeybaert (1420-1428)

Hendrik de Cupere (1428-1454)

Jan Didden (1454-1459)

Claes Gouvy (1459-1475)

Peeter van Wassernas (1505-1520)

Engelbert van Oyenbrugge (1520-1550)

Jonker Antoon Longin, stadhouder van geconfisceerde goederen (cit 1586, 1602)

Peeter Coole (1619) ook rentmeester van Buggenhout

Hendrik Ericx (1643-1645)

Jonker Maximiliaen van Mol, stadhouder (1647)

Jonker Joachim Franchoy van Mol, stadhouder (1652)

Henri-Diemer de Meester (1669-1677)

Willem de Foullon (1682-1716)

Jean Lambert de Ravensteyn (1719-1749)

Jan Andries de Ravensteyn (1751-1754)

Joseph Midevin (1755-1757)

DROSSAARDS:

Claes van Sint Goriks, drossaard van Elisabeth van Spanheim, Vrouwe van Grimbergen (cit. 1381) ¹⁰.

Willem van Bouchout (cit. 1398)

Jan Hoot (1413-1420) , † 1420

Jan van Elden (1420-1421)

Geert Wyts (1421-1422)

Wouter van der Beversluys (1424-1425)

Jan Taeye van Elewijt (1425-1432)

Philips van Maeyghem (1432-1438)

- op vraag van Engelbert van Nassau: 'tot aen den tyt dat mine voirscreve joncker gelieve soude eene drosset In sine voirs lande van grymbergen te setten...'

Hendrik Taeye (1440-1442)

Gielys van der Tommen (1442-1469)

Willem van den Taneryn (1469-1474)

Antoon Storm (1474-1481)

Jan de Houwere (1481-1484)

Joos van Oyenbrugge (1484-1505)

Peeter van Wassernas (cit 1509)

Engelbert van Oyenbrugge (cit 1521-1556)

Jacob tSeraerts (1546-1549)

Philips René van Oyenbrugge (1559-1583)

Jonker Antoon Longin (1598-1607)

Jonker Theodore d'Haeken (1675-1686)

MEIERS VAN GRIMBERGEN (NASSAU):

Jan d'Esele (1428, 1433) ¹¹

Hendrik Vliege (1486) ¹²

Peeter van der Stappen (1559)

Aert Damen (1565, 1566)

Peeter Cool (1579, 1580)

Wouter van der Stappen (1581)

Franchoy de Maerschallck (1585)

Jonker Jan de Meere (Mera) (1592)

Peeter de Gouy (1605-1608)

Zegel Jan de Meere

¹⁰ Koninklijke Bibliotheek Brussel, Houwaert, II. 6496, 66/15 ('van Sint Goriks' in Brabantica IV/2, pagina 330).

¹¹ AR Brussel, familiearchief de Merode Westerloo, VM 281.

¹² RA Leuven, schepengriffie Grimbergen, 9615, folio 171v°, 23 augustus 1486.

B. DE JONGSTE TAK – DE HEERLIJKHEID GRIMBERGEN.

OPVOLGING DER HEREN:

Aert III van Grimbergen († 1212) x Sofie van Altena († 1250).

Oda van Grimbergen († 1238) x **Wouter van Aa** († 1236).

Leon II van Aa, heer van Pollaer en Grimbergen x Ymaine van Boelaer (cit 1257).

Geraerd van Aa († 1310) x Anna van Brugge, Vrouwe van Gruuthuse

Jan I van Aa († 1360), heer van Gruuthuse en Grimbergen xx Margriete van Dudzele

Jan II van Aa (q^d1400), heer van Gruuthuse, Grimbergen (cit 1384) x Isabella de Looz

Joanna van Aa, Vrouwe van Grimbergen x **Hendrik van Bergen-op-Zoom** († 1415).

Joanna van Bergen († 1430), Vrouwe van Grimbergen (leenverhef 1401-1402),

Jouffrouwe van Bergen (cit 1407-1416).

x (1416) Jan van Glymes (° ca 1392, † Wouw oktober 1427).

Filips van Glymes (° 21 juni 1422, † aug 1469) x (1444) Joanna van Hamel (1425-1465).

heer van Grimbergen (leenverhef 1430).

Jan van Glymes, zijn oudste broer, wordt in 1440 als voogd van Filips vermeld als heer van Grimbergen ¹³.

Filips van Glymes (° 27 december 1447, † Nancy 1477),

heer van Grimbergen (leenverhef 13 oktober 1469).

Jacop van Glymes (° ca 1449, † okt 1486), (broer van voorgaande),

heer van Grimbergen (leenverhef 18 juli 1476).

x (ca 1475) Elisabeth van Bosschuysen (1455-1510).

Roelant van Glymes († 1509) x Gomerine de Prante,

heer van Grimbergen (leenverhef 21 september 1486).

Joris van Glymes (° 1480, † 27 juni 1541), (broer van voorgaande),

heer van Grimbergen (leenverhef 25 september 1509).

Jan III van Bergen-Glymes († 1520)

(zoon van Jan II van Glymes en Margareta van Rouveroy, kleinzoon van Jan I van Glymes en Joanna van Bergen) x (1487) Adriana de Brimeur.

heer van Grimbergen bij koop tegen Jorys van Glymes (leenverhef 30 juli 1512).

Antoon van Bergen - Glymes (° 13 mei 1500, † 1541),

heer van Grimbergen (leenverhef 12 maart 1520).

x (12 maart 1520) Jacqueline van Croy (dv. Hendrik).

Joris van Glymes de Berghes (° 1480, † 27 juni 1541)

(zoon van Jacop en Elisabeth van Bosschuysen),

x Phillippyne 't Serclaes (†1532)

heer van Grimbergen (kocht het land van Grimbergen van Antoon van Bergen, leenverhef 23 juli 1536).

Ferry van Glymes de Berghes († 2 oktober 1571), heer van Grimbergen (leenverhef 27 april 1542).

x **Anna Sterck** (° ca 1530, † Grimbergen 5 maart 1605).

Vrouwe van Stabroek, Douariere van Grimbergen.

(dv Geeraerd en Joanna van Daele) - leenverhef 2 oktober 1571.

Jacques de Berghes († Grimbergen 5 feb 1633 "*in Castro Baronis Grimbergensis*"),

Baron van Grimbergen (leenverhef 22 oktober 1606).

Liet het land van Grimbergen (gift onder levenden), aan zijn neef Godfried, heer van Stabroek (leenverhef 8 oktober 1624).

Godfried de Berghes (° Grimbergen 2 maart 1587, † Grimbergen 18 okt 1635).

"tot Grymbergen opt slot gheboeren" ¹⁴.

x (25 oktober 1617) Honorinne van Hornes,

(zoon van Geraerd, heer van Stabroek en Anna van Hamal).

graaf van Grimbergen (verhef 3 februari 1626).

Eugeen Ignace de Berghes († Grimbergen 29 okt 1670),

graaf van Grimbergen (leenverhef 30 september 1635).

x (25/3/1641) Florence de Renesse † 24/2/1665.

Filips Frans de Berghes (° Grimbergen 17 sept 1646 † Brussel 12 sept 1704),

heer van Grimbergen (leenverhef 3 augustus 1671).

prins van Grimbergen (leenverhef 16 juli 1686).

x (Brussel 21/1/1674) Marie Jacqueline de Renesse - Lalaing † 5 jan 1685.

Alfons Dominique de Berghes (° 3/8/1679 † 4/4/1720),

prins van Grimbergen (leenverhef 30 december 1704).

x (19 juni 1710) Anna Henriette Charlotte de Rohan Chabot (° 1682 † 1751).

Stierf kinderloos en door de vele schulden werd door de schuldeisers beslag gelegd op zijn eigendommen.

Jan II van Aa
heer van Gruuthuse en Grimbergen
17 september 1372

van Bergen op Zoom

van Aa

Jan van Glymes

van Glymes Bergen

van Bosschuysen

van Glymes de Berghes

Sterck

Eugeen Ignace de Berghes

¹³ AR Brussel, familiearchief de Merode Westerloo, VM 335, folio 15v°, a° 1440.

¹⁴ AR Brussel, familiearchief de Merode Westerloo, LA 195, "Int jaer 1587 op den tweede meert soo heeft God almaechtich aen mijne huysvrouw verleent haer tweede soen oft tweede kindt ende es ooc tot Grimberghe opt slot gheboere ende aldaer kerste ghedaen... heeft het kindt gheete Goevaert na mijne voorscreven oom ende tis gheboere tussche een ende twee ure inde naecht".

Maria Honorine Charlotte de Berghes (° 7 december 1680 † Parijs 3 januari 1744)

Prinses van Grimbergen (Wenen 18 mei 1729).

x (Compiègne 17 maart 1715).

graaf Louis Joseph d'Albert de Luynes (° 1 april 1672 † 8 november 1758).

Maximilienne Thérèse d'Oignies († Brussel 7 juli 1774),

prinses van Grimbergen (door afstand - leenverhef 24 november 1744).

(dochter van Ferdinand d'Oignies en Charlotte de Berghes, kleindochter van Filips Frans de Berghes en Jacqueline de Renesse-Lalaing).

x (Bergen 24 november 1735).

Ferdinand Gaston, hertog van Croy (° Nijvel 20 maart 1709 † Le Roeulx 19 april 1767),

(zoon van Philippe François de Croy en Anne Louise de la Tramerie, kleinzoon van Ferdinand Gaston de Croy en Maria Anna Antoinette de Berghes).

Zij kochten in 1757 ook de baronnie van Willem V van Nassau voor 20000 gulden, (notaris Jan Bte Nuewens 5 februari 1757).

In 1774 kwam het prinsdom in handen van haar bloedverwant Otto Hendrik d'Oignies (testament 8 juni 1770).

Otto Hendrik d'Oignies († juni 1791) x Maria Philippina de Merode, prins van Grimbergen (leenverhef 13 juli 1774).

Maria Josephina d'Oignies ° 1760, † Brussel 4 augustus 1842 (82j), prinses van Grimbergen (leenverhef 1793).

x graaf **Willem Karel de Merode - Westerloo**.

RENTMEESTERS EN STADHOUDERS:

Joost de Rademaekere (1428-29)

Osten (Augustijn) van de Cruyce (1436-1438)

Gheeren ts Bos (1464-1465)

Marck van Wachem (1467-1468)

Aert van der Linden (1514-1532)

Jan van der Linden (1532-1536)

Peeter van der Beken (1536-1550), ook drossaard

Antoon van der Stricht (1562-1577)

Merten Cuytens (1596, 1611), ook meyer van Zemst

Jeronimus Loerants (1616-1653), ook stadhouder en drossaard

Jacobus t'Servrancx (1653-1662)

Ferdinand Ernest de la Rue (1663-1701)

Hendrik Ferdinand de la Rue (1701-1720)

Jan Balthazar Proost (1721-1723)

Ridder Judocus Hubert van de Vyvere (1723-1747), ook drossaard

Emmanuel van de Vyvere (1750-1752)

Robert Immens (1758-1769)

Jacques Joseph Ernest de Broyer (1770-1789)

Henri Corneille Evenepoel (1789-1793)

Egide Joseph Wouters (1793-1809)

Evenepoel (1810-1813)

Jernau (1814-1828)

Bosquet (1829-1886)

Terlinden-Bosquet (1886-1890)

DROSSAARDS:

Henric van Coppenbosch (cit. 1357) ¹⁵.

Vranck de Swaef (vóór 1434) ¹⁶.

Heer Robbrecht van Assche "*Jans drossaet van Glymes*" (1420-1421)

Libert van Houtem (cit. 1438).

Jan de Rijcke (1440-1470) ¹⁷.

Antoon van Grimbergen geheten van Assche (1485) ¹⁸.

Jan van der Poorten (1505-1507)

Hector van Glymes alias van Grimbergen (1516, 1523) ¹⁹.

Jan van Roye (1537-38).

Peeter van der Beken (1543-1553), ook rentmeester

Huybrecht Oudenaert (1563-1574)

Philps René van Oyenbrugge (1578)

Willem Boyenhals (1579)

Huybrecht van den Hove (1598)

Philips van Boisschot (1602, 1625)

Antoon Longin (1606)

Antoon Bernard (1640-1648)

¹⁵ AAG, Cart. 2, folio 155v°-156, '*des sondaechs na derthiendach*' a° 1357.

¹⁶ AR Brussel, familiearchief de Merode Westerloo, VM 281, folio 98v°, 13 mei 1434.

¹⁷ AR Brussel, familiearchief de Merode Westerloo, VM 475, rekening drossaard Jan de Rijcke (1440-1470), LA 114, 10 februari 1480, "*Janne de Rycke drossaet Jonckhere Jacop van Glymes*".

¹⁸ AR Brussel, familiearchief de Merode Westerloo, VM 237, folio 75v°, a° 1485.

¹⁹ RA Leuven, schepengriffie Meise, 5696, folio 61 "*joncker Hector van Glymes alias van Grimbergen soen natuerlijck wijlen heer Philips van Glymes ridder*".

Jeronimus Loerants (1631-1664)
Ridder Judocus Hubert van de Vyvere (1737-1738), ook rentmeester.
Pierre Joseph de Turck (1759-1773)
Henri Corneille Evenepoel (1758-1791)
N. Nuewens (1793)

MEIERS VAN DE HEERLIJKHEID:

Thybaut de Vos (cit 1432) ²⁰.
Hendrik van Limbosch [1504] (cit. 1515) ²¹.
Aert de Brieder (1523)
Aert van der Linden (1531-1537)
Peeter de Looze (1559)
Peeter Coppert (1565-1566)
Jan de Kempeneer (1566)
Willem Peeters (1570-1578)
Joos van Mechelen (1585-1586)
Willem Stroobant (1592-1605)
Jeronimus Loerants (1608)
Ferry Loerants (1636)

²⁰ AR Brussel, familiearchief de Merode Westerloo, VM 281, folio 74v°, 29 juni 1432.

²¹ AR Brussel, familiearchief de Merode Westerloo, CA 141, "meyer van wijlen Jonker Roelant van Glymes".

II. HET PRINSENKASTEEL VAN GRIMBERGEN

Alle historici zijn het erover eens dat de motte van de Heren van Grimbergen zich bevond op de Borght (Grimbergen). De afmetingen, hoogte (15m) en de strategische ligging nabij de Zenneoevergang te Vilvoorde, rechtover de 'Netelarenberg' (de motte van de Hertog van Brabant), tonen voldoende het belang aan van deze 'burcht' in de 10^e tot 12^e eeuw. Nadat de burcht op de Borgtberg afgebrand was tijdens de Grimbergse oorlog (1141-1159), en de erfverdeling van 1197 werd de borghtberg gemeenschappelijk bezit van beide heren van Grimbergen. De vrijheid de Borght daarentegen kwam in handen van de oudste tak van de familie.

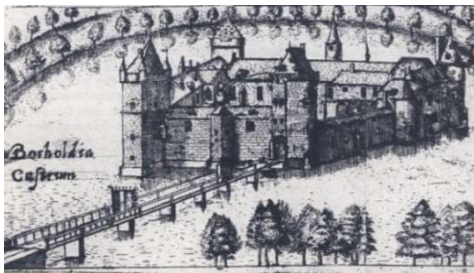

Voor wat de verblijfplaats van de Heren in Grimbergen betreft volgen we de stelling van A.

Wauters namelijk dat de jongste tak (van Aa - de Glymes) in de 12^e eeuw een motte oprichtte in Sint Brixius Rode, met name het 'hof te Rode'. Dit zou hun verblijfplaats blijven tot het einde van de 15^e eeuw. De oudste tak (Vianden) daarentegen logeerde, op momenten dat ze Grimbergen bezocht, in een woning die deel uitmaakte van de Abdij, met name "*domus Vianensis*" (het huis van Vianen).

Maar waar ligt de oorsprong van het Prinsenkasteel en op welke manier is de familie 'de Berghes' eigenaar geworden?

Op deze vraag heeft men in het verleden ²² niet echt een antwoord gegeven. Gedurende mijn onderzoek in het familiearchief de Merode-Westerloo vond ik een aantal gegevens die samen met informatie uit de schepengriffie van Grimbergen basis vormen voor de volgende hypothese.

Het kasteel van Grimbergen
Gramaye 1606

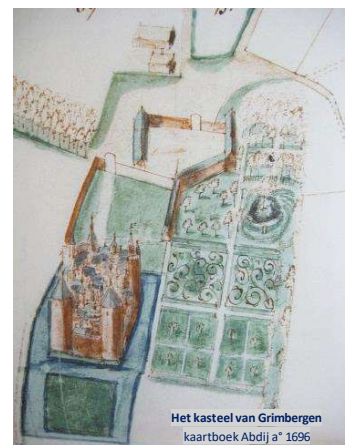
In één van de registers uit het familiearchief de Merode-Westerloo lezen we het volgende: *'thuys oft slot alsoe men dat heet toebehoerende myne heere heer Claes van sinte guericx mette graven dair omgaende ende mette schuere ende stalle beneden staende die van outs toebehoirt hebbende; welck slot mijns voirscreven heere heer Claes heer vader saliger gedachte vut den gronde dede op maken Ende min voirscreven heere heer Claes leyde den lersten steen welck slot een groete scat van goede gecost heeft... Item dwinhoff dair by staende den selve myne heere heer Claes toebehoerende.. Ende van den weygelde ende cheynsen die myn voirscreven heere heer Claes te boxhem oft daeromtrent heeft.'* ²³.

Hieruit blijkt dus dat Ridder Claes van Sint Goriks (zv. Claes † ca 1410, drossaard [cit. 1381] van Elisabeth van Spanheim, Vrouwe van Grimbergen, rond 1410 (in

nagedachtenis van zijn vader) een nieuw slot bouwde op de plaats geheeten Boksem (in het centrum van Grimbergen). En hierbij hoorde als vanouds ook een "*winhoff*" (pachthof). Meer dan waarschijnlijk werd dit slot gebouwd in de onmiddellijke omgeving van (de overblijfselen?) een oudere burcht, die Claes, de oude in 1397 aan zijn zoon overgemaakt had. Verwijzing hiernaar vinden we in een pachtcontract van het pachthof uit 1481 ²⁴ waarin opgenomen werd dat "den berch mette watere daer omgaende Inde selve donct gelege daer die winne (=pachter) geen recht in hebben en sellen". Mijns inziens is dit een restant van de oudere burcht, zoals we dit ook zien aan het hof te Rode en het hof van Lier. Na het overlijden van Claes van Sint Goriks de jonge, op 6 juli 1478, werd zijn zoon Jan van St Goriks de volgende eigenaar. Zijn weduwe (Margriete van Herlaer) zal in 1484 ²⁵ onder andere *'het huys ofte slot te Boxem geheeten de Borch'* en een "*eussele* *geheeten de donct aent speelbroeck omtrent 6 dachwanden groot*" (dit laatste was een leen der heren van Grimbergen), verkopen aan H^r Willem van Hennin geheeten Fontaines (zv. Boudewijn en Margareta van Berlaimont; klzv. Jan de Hennin geheeten Fonteynes en Machteld van Sint Goriks, de tante van Jan ²⁶).

In 1495 ²⁷ kwamen de goederen in handen van Hendrik van Bergen (zv. Jan II van Glymes-Bergen en Margareta de Rouvroij), bisschop van Kamerijk. Op 26 januari 1500 kreeg deze ook nog drie percelen (lenen) waaronder het eeuwsel ²⁸ 'geheeten de donct' in handen ²⁹. Hendrik van Bergen liet deze goederen na zijn dood (1502), over aan de toenmalige heer van Grimbergen, Roelant van Glymes. We weten ook dat het slot in het centrum van Grimbergen belegerd werd in 1488 door Maximiliaen van Oostenrijk en in 1489 door Albert van Saksen waarbij het tot op de funderingen werd afgebroken. Vermoedelijk dateert de wederopbouw (op de oude funderingen - zie afbeelding hierboven) dus van eind 15^e – begin 16^e eeuw en is dit ook het moment waarop de familie "de Glymes-van Bergen" het kasteel van Grimbergen als vestigingsplaats koos.

In de loop der tijden zullen op geregelde tijdstippen werken uitgevoerd worden aan het kasteel. Zo zal Jacques de Berghes in 1610 het kasteel verbouwen tot een "huis van Plaisantie" met bijhorende lusttuin. Tien jaar later kocht hij 23 bunder land aan op het kerkveld om het bos uit te breiden, en werd vanuit het dorp (vertrekpunt was de plaats waar voordien de herberg 'de Swane' stond), een dubbele dreef getrokken die ter hoogte van het neerhof een korte haakse aftakking kreeg. De tekening van C. Huyghens jr. (1676); de gravure van Harrewijn (1696) en het kaartboek van de abdij (1699) tonen het toenmalige kasteeldomein in al zijn glorie. In het

Het kasteel van Grimbergen
kaartboek Abdij a° 1696

²² Zie A. Wauters, "Les environs de Bruxelles", Tome 2, boek 5, pagina 159-341 en E.H. D. Delestré, "Uit het verleden van Grimbergen", deel I.

²³ AR Brussel, familiearchief de Merode-Westerloo, VM 398.

²⁴ RA Leuven, schepengriffie Grimbergen, 9615, folio 44, pachtcontract 23 juli 1481.

²⁵ RA Leuven, schepengriffie Grimbergen, 9615, folio 133, goedenisbrief 30 september 1484.

²⁶ Zie Brabantica deel IV/2, "van Sint Goriks", pagina 330 e.v.

²⁷ RA Leuven, schepengriffie Grimbergen, 2568, vidimus voor Heer Jacques de Berghes, Baron van Grimbergen, transportbrief van 26 februari 1495.

²⁸ 'Eussele' of eeuwsel is een omheinde weide (omgeven door hakhout).

²⁹ AR Brussel, familiearchief de Merode-Westerloo, VM 327, leenboek (1482-1505), folio 60.

verlengde lag de semi-gesloten hoeve, rechts ervan een aan drie zijde gesloten voortuin, gevolgd door het omwalde opper- en neerhof. Ten westen van de hoeve, de voortuin en het opperhof was een renaissance tuin aangelegd afgeboord door een dreef die noordwaarts doorliep en uitmondde in een rechthoekig parkje. Het waterkasteel was te bereiken langs een zuidelijke, gedeeltelijk stenen boogbrug die leidde naar een monumentale toegangspoort geflankeerd door ronde torentjes en langs een westelijke toegangsbrug geflankeerd door obelissen die leidde naar de poortdonjon. Tijdens de Oostenrijkse Successieoorlog

(1740-1748) werd het interieur van het Prinsenkasteel door eigen troepen vernield, terwijl het in 1745 zwaar te lijden had van de Franse kanonnen. Nog in hetzelfde jaar (zie verdwenen gevelsteen) liet graaf Louis-Joseph d'Albert de Luynes "réparations de nécessité et de plaisir" aan het exterieur en interieur uitvoeren alsook de tuinen volledig heraanleggen. De nicht van zijn vrouw, Maximilienne-Thérèse d'Oignies, gravin van Coupigny, liet circa 1770 nogmaals verfraaiingswerken uitvoeren. De tuinaanleg kan vrij gedetailleerd gereconstrueerd worden op basis van een anonieme, ingekleurde tekening van circa 1770 en de kaart van Ferraris van 1771-1778. Het kasteel was gelegen in een grote, omringende Franse tuin, waarbij het voormalige omwalde neerhof, nog weergegeven door Sanderus in 1727, volledig was vervangen door een waterpartij, gevolgd door een tweede, haakse geometrische vijver. De tuin grensde tot aan de Prinsendreef. Aan de hand van oude prentkaarten en foto's zag het kasteel er rond de eeuwwisseling als volgt uit: een complex geheel van volumes met kalkzandstenen

paramenten onder leien bedaking, U-vormig geschikt rond een binnenplaats. In de zuidwestelijke hoek de donjon; in de noordwestelijke hoek een ronde hoektoren, echter losstaand van het meest noordelijke volume, en in de noordoostelijke hoek een vierkante hoektoren. De binnenkoergevels, opgebouwd volgens een strak schema, werden horizontaal geleed door twee geprofileerde waterlijsten en op de begane grond door een rondboogarcade met trapeziumvormige sluitstenen. De rondboogdeur met gedecoreerde sluitsteen (met wapenschild?) werd bekroond door een deurvenster met balkon en geflankeerd door gevelhoge pilasters.

In 1907 vonden restauratiewerken plaats onder leiding van architect Pierre Langerock (Leuven). In 1944 staken Duitse soldaten bij hun terugtocht het kasteel in brand. De resten van het Prinsenkasteel takelden onder invloed van weer, wind, begroeiing en plundersaars steeds verder af tot de huidige ruïne. In 1996-1997 werden onder leiding van architect P. Dom (Grimbergen) de donjon gerestaureerd en de ruïne geconsolideerd.

